

Voelen, kijken, luisteren, ruiken en proeven

SNOEZELLEN MET DIEP DEMENTE OUDEREN

In het rooms-katholieke Verzorgings- en verpleeghuis Bernardus te Amsterdam wordt sedert 1992 jaar gesnoezeld. Dit snoezelen vindt plaats op een verpleegafdeling waar dertig ouderen wonen die allen in een gevorderd stadium van dementie verkeren, de afdeling Varenhof. Varenhof ziet er anders uit dan andere verpleegafdelingen. De gangen en de snoezelruimte zijn voorzien van allerlei materiaal dat de zintuigen van de bewoners kan prikkelen. Ook is een van de badkamers voorzien van een hoog/laag hydro-soundbad in een tropische omgeving. Snoezelen vindt niet alleen plaats in de speciale snoezelruimte, maar wordt ook geïntegreerd in de dagelijkse verzorging.

Op Varenhof werden voorheen handelingsgerichte activiteiten aangeboden, zoals bloemschikken, handwerken, collages maken en bewegen. Deze activiteiten stelden te hoge eisen aan de bewoners. De bewoners vielen erbij in slaap of liepen weg. Het gebruikte materiaal werd door de bewoners gekoesterd, betast, bekeken, beluisterd en er werd aan geroken zonder dat het eigenlijke doel van de activiteit bereikt werd. Onze conclusie was dat handelingsgerichte activiteiten niet meer aansloten bij de beleevingswereld van de bewoners. We moesten ons gaan richten op ervaringsactiviteiten.

Mevrouw K. is verdrietig. Een medewerker vraagt via een knuffelhond aan haar wat er aan de hand is. Zij gaat op in het spel en vertelt haar verdriet aan de hond. Aan het eind van dit ongewone gesprek zegt ze: 'Wat een theater'. Dit theater

maakte haar wel rustiger.

Tuinieren en andere handelingsgerichte activiteiten zijn niet meer geschikt voor diep demente ouderen.

foto: Petra Barneveld

Samen in schemerlicht

Snoezelen als activiteit vindt plaats in een schemerige, sfeervol verlichte ruimte waar zachte muziek klinkt. Er wordt een uitdrukkelijk beroep gedaan op de zintuigen: oog, oor, reuk, smaak en tast. Hierbij gebruiken wij lichteffecten, geluidseffecten, allerlei tast-, geur- en smaakmateriaal.

Meneer R. zit met zijn ogen dicht naast mij in de snoezelruimte. Wij hebben geen oogcontact. Ik sla op de trommel en hij legt zijn hand op de trommel en voelt de tril-

lingen. Ik geef hem een trommelstok. Hij slaat vervolgens het ritme met gesloten ogen met me mee.

Tijdens snoezelen speelt de activiteitenbegeleidster in op de reacties van de bewoners op het aangeboden materiaal. De verbale en non-verbale uitingen laten zien wat de bewoner wel of niet prettig vindt. Zo ontstaat de mogelijkheid om te communiceren. Als een bewoner bijvoorbeeld een voelzakje krijgt aangeboden met rijst erin, gaat het er niet om dat zij vertelt wat er in het zakje zit, maar om de ervaringen. Door mee te gaan in deze eigen ervaring van de bewoner bieden we vertrouwen en bevestiging. Het gelijkwaardig contact opent de deur naar de beleevingswereld van de bewoner.

De heer B. was zeeman. Hij heeft genoten van het leven. Tijdens de verzorging meet hij zijn krachten met de verzorgenden. Bij

Ilse Achterberg activiteitenbegeleidster en Wilma Kok is afdelingshoofd. Beiden werken op de afdeling Varenhof van Verzorgings- en verpleeghuis Bernardus te Amsterdam.

muziek uit de jaren vijftig verdwijnt de agressie. Hij flaneert als een echte zeeman over de boulevard.

Een pop als bliksemafleider

Nadat we met eenvoudige middelen aan de slag waren gegaan, ontstond na enige tijd de behoefte om de effecten van het snoezelen schriftelijk vast te leggen. Zo ontstond het snoezel-observatieformulier. Op dit formulier brengen we in kaart hoe de bewoner tijdens het snoezelen reageert. We beschrijven zowel de positieve als de negatieve reacties. Na tien observatie-uren wordt hieruit een snoezelplan samengesteld. Het observatieformulier en het snoezelplan bevinden zich in het multidisciplinaire bewonersdossier. Het zijn hulpmiddelen om te bepalen welke activiteiten we kunnen aanbieden bij angst, agressie, onrust, verdriet of pijn.

Mevrouw D. is gek op kinderen. Tijdens de verzorging is ze erg angstig. Ze verzet zich tegen het draaien en grijpt de onrustbekken vast. Met behulp van de pop (haar kind) neemt de angst af en kan ze zelfstandig op haar zij draaien.

In de dagelijkse omgang biedt het snoezelplan een handreiking voor het contact leggen met de bewoner. De verzorgenden gebruiken onderdelen van het snoezelen in de dagelijkse zorg in de huiskamer, aan bed en in de badkamer. Muziek, poppen, handpoppen, knuffelbeesten, zeep, parfum, deodorant en kleding zijn hierbij belangrijke hulpmiddelen. Al deze middelen beïnvloeden het welbevinden van de demente ouderen.

Je gaat bijvoorbeeld een bewoner onder de douche doen en je weet uit het verpleegplan dat zij dit niet prettig vindt. Het snoezelplan vermeldt dat deze bewoner in onprettige situaties goed reageert op een pop. Onder de douche maak je stapsgewijs met behulp van de pop aan de bewoner duidelijk wat er gaat gebeuren. Het douchen wordt voor de bewoner zichtbaar waardoor ze zich nu prettig voelt.

Mevrouw S. krijgt tijdens verduistering van de snoezelruimte associaties met de Tweede Wereldoorlog. De duisternis maakt haar angstig. Haar angst in een donkere slaapkamer wordt nu verklaard. Deze informatie wordt verwerkt in het snoezelverpleegplan.

Met heel gewone dingen kun je al snoezelen:

- kleur: de bewoner de kleuren van zijn kleding laten zien;
- licht: een bewoner bij gedempt of gekleurd licht verzorgen als je weet dat de bewoner fel licht onpret-

- tig vindt;
- geluid: rustgevend favoriete muziek van de bewoner afspelen tijdens de verzorging;
- geur: een bewoner aan zeep/parfum laten ruiken voor je het gebruikt;
- smaak: een bewoner iets laten snoepen tijdens de verzorging;
- tast: een bewoner aan zijn kleding laten voelen voordat je het hem aantrekt.

Positief voor bewoners en verzorgenden

Deze nieuwe toegang tot de beleavingswereld van diep demente ouderen opent tevens deuren naar professionalisering van ziekenverzorgenden en activiteitenbegeleiders. Multi-disciplinaire samenwerking is een voorwaarde. Snoezelen verbetert het welbevinden van diep demente ouderen en heeft een positief effect op de motivatie van allen die met diep demente ouderen werken. Het helpt om de demente bewoner als volwaardig mens te blijven zien ondanks zijn beperkingen. Om deze positieve effecten wetenschappelijk te onderbouwen is een aanvraag voor een onderzoekssubsidie gedaan bij de Nationale Commissie Chronisch Ziekten.

Mevrouw L. gaf vroeger Franse les. Tijdens de verzorging werkt zij nauwelijks mee. Met behulp van een Franse radiozender geeft ze nu Franse les aan degene die haar verzorgt. Haar aandacht is afgeleid. De verzorging verloopt hierdoor eenvoudiger.

Het snoezelproject valt in de prijzen

Op 9 december 1992 heeft Bernardus twee prijzen gewonnen tijdens een studiedag over multidisciplinaire afstemming in zorg- en behandelplannen. Deze studiedag werd georganiseerd door de leerstoel zorgmanagement van de Faculteit der Geneeskunde Rijksuniversiteit te Utrecht. Volgens de jury heeft het snoezelproject in Bernardus de steun van alle disciplines in het verpleeghuis en is het zeer bewonersgericht. Verder bevordert het project volgens de jury multidisciplinair werken. Behalve de deskundigheidsprijs kreeg Bernardus ook de publieksprijs van de deelnemers aan de studiedag.

'Heel Nederland snoezelt'

Als reactie op twee door Bernardus georganiseerde symposia en op publicaties is een ware lawine van vragen om informatie over snoezelen ontstaan. Om aan al deze vragen tegemoet te komen is er per 1 februari 1993 in Bernardus een *snoezelcentrum* opgericht. De doelstelling ervan is: snoezelen een integraal onderdeel te laten worden van de zorgverlening aan diep demente ouderen in Nederland. Het snoezelcentrum wil onder andere bekendheid geven aan het fenomeen snoezelen en service verlenen aan instellingen die met snoezelen aan de slag willen of reeds gestart zijn.

Informatie bij: Verpleeg- en verzorgingshuis Bernardus, tel. (020) 6 23 81 31, tst. 275 van 10.00 uur tot 12.00 uur.